

gnoscutur praedicatum essentialiter subjecto convenire, propositio est *analytica*. — Duplex est propositio analytica :

a) Vel enim *directe* ostenditur propositionem esse analyticam; sive aliter analysi instituta subjecti, vel praedicati, vel alius rei, cerni potest praedicatum esse inter notas subjecti vel ab iis exigi. Talis propositio dicitur esse analytica *stricto sensu*. — Sic analysi facta subjecti « *totius* » videtur praedicatum « *esse sua parte majus* » esse inter notas subjecti. — Analysi facta « *mundi*, » cernitur praedicatum « *existere a se* » convenire Deo. — Analysi instituta *aseitatis*, cernitur *infinitem* Deo convenire. — Analysi facta *infinitem*, videntur *unitas*, *simplicitas*, *immutabilitas*, etc. Deo convenire.

b) Vel *indirecte* ostenditur propositionem esse analyticam; sive aliter ostenditur quod propositio convenientiam praedicati cum subjecto negans, contradictionem involvit aut absurdas sequelas infert, sive quod implicite idem affirmat et negat. Hoc casu propositio est analytica sensu *minus stricto*.

2. Judicia analytica alia sunt *immediata*, alia *mediata*.

a) Immediata sunt quando mens apprehendit praedicatum essentialiter convenire subjecto, *nullo termino medio* proprie dicto adhibito. Sunt *principia prima*, *immediate evidencia*.

b) Mediata sunt cum mens apprehendit praedicatum convenire subjecto, adhibendo *medium terminum* cui comparentur subjectum et praedicatum. Illud iudicium est conclusio *ratiocinii*. Tales sunt propositiones : Deus existit, Deus est infinitus; Deus ab aeterno praescit futura contingentia.

3. Judicia, seu principia, analytica vocantur : a) *absoluta*, quia praedicatum convenit subjecto vi essentiae ejus, independenter ab omni hypothesi; b) *pura*, *rationalia* et *metaphysica*; c) *necessaria*, quia praedicatum necessario convenit subjecto; d) saepe etiam dicuntur *a priori*.

185. B. DE JUDICIO SYNTHETICO. Iudicium est syntheticum quando *per solam experientiam*, sive sensus intimi, sive sensus externi, intellectus cernit praedicatum convenire subjecto. — Iudicium syntheticum est immediatum vel mediatum uti explicatum est supra.

Judicia synthetica vocantur : a) *hypothetica*; b) *empyrica* et

experimentalia; c) *contingentia*, seu de materia contingenti; d) saepe etiam dicuntur *a posteriori*. Si iudicium est universale, vocatur *principium syntheticum*.

186. Status quaestionis. Repraesentatione sensibili habita, intellectus de eadem re repraesentationem spiritualem, seu ideam, efformat; rem intellectualiter apprehensam in duas notas, subjecti videlicet et praedicati, resolvit, iudiciumque syntheticum elicit, quo affirmat identitatem vel disconvenientiam utriusque conceptus objectivi. Patet autem sensationes, non vero ideas, esse fontes e quibus intellectus haurit horum iudiciorum elementa. — At intellectus ulterius progreditur; attente inspicit res sibi per sensus subministratas et deinde intellectualiter repraesentatas; ab existentia et a praesentia harum rerum abstrahit; inspicit essentiam abstracte, proprietates essentiae, diversas essentiarum relationes, et sic efformat varia iudicia analytica, quorum fons sunt ideae spirituales, et quae sunt mediata vel immediata.

Porro de *immediatis iudiciis analyticis* quaeritur utrum sint *infallibiliter vera*, seu *objective certa*.

At praevia est quaestio. Ut enim aliquod iudicium sit verum, seu conforme rei, requiritur ut ideae subjectivae, quibus objecta apprehenduntur, sint conformes conceptibus objectivis seu objectis de quibus per iudicium iudicatur, mediantibus ideis; sive aliter *ut ideis sit valor objectivus*. Quae quaestio, uti patet, spectat ad iudicia tum analytica, tum synthetica. Certum vero esse ideas per se insigniri valore objectivo, generatim probatum relinquatur ex his quae in difficultatum solutione passim dicta sunt. Attamen cum circa illud potissimum cum idealistis controversia existat, haud abs re erit istam quaestionem, pro rei momento, integre discutere.

187. Sententiae. 1^a SENT. tenet ideas (sive repraesentent objecta in ordine rerum posita, sive relationes rerum, sive privationes), *per se habere valorem objectivum*, seu esse conformes conceptibus objectivis, de quibus iudicatur. — Verum non contendit ideas *numquam* erronee per iudicium referri ad objectum a quo sunt dissimiles; sed tenet talem errorem menti *oboriri per accidens*, ob influxum voluntatis.

II^a SENT. est *idealistarum*, quorum alii nonnullis ideis, alii omnibus *negant inesse valorem objectivum*. Ponunt nempe valorem objectivum destitui (h. e. intellectum sua natura judicare de rebus secundum ideas quarum nescit conformitatem cum objectis): a) vel ideas corpora repraesentantes: sic Berkeley, cujus systema dicitur *idealismus acomisticus*; b) vel ideas repraesentantes aliquid ordinis metaphysici, quod nempe transcendit ordinem physicum, mundum visibilem: sic Kantius (1724-1804) cujus idealismus dicitur *transcendentalis*; c) vel ideas tum ordinis metaphysici, tum ordinis physici, exceptis ideis de subjecto cogitante: sic Fichtius (1762-1814), Schelling (1778-1854), Hegel (1770-1831), quorum systema dicitur idealismus *absolutus*.

In sequentibus probandum venit a) ideis per se inesse valorem objectivum; b) judicia analytica immediata esse infallibiliter vera, seu objective certa; c) Merito rejici systema Kantii de judiciis syntheticis a priori.

OBSERVA. a) In Ontologia probatur omni ideae inesse veritatem, h. e. conformitatem cum objecto; haec quaestio est diversa ab ea quae nunc tractanda suscipitur. Illius enim sensus est ideam conformem esse *alicui* objecto; quaestionis autem haec agitatae sensus est ideam esse per se conformem *huic* objecto *determinato* de quo iudicium fertur.

b) Postea inquirendum est de valore objectivo idearum quarumdam, v. g. idearum actu universalium, ideae substantiae, causae, etc. Harum quaestionum sensus est num *per accidens* mens fallat iudicando res esse substantias, causas, etc. Hae autem quaestiones in Logica aut in Ontologia tractantur, prouti primario consideratur conformitas conceptus subjectivi cum objectivo, vel objectivi cum subjectivo.

§ 2. De valore objectivo idearum.

Thesis 16. Ideis per se esse valorem objectivum indirecte demonstratur; directe vero demonstrari nec potest, nec debet.

Sensus. Ideae necessario per se repraesentant illud objectum ad quod referentur per intellectum, sibi permissum et ab influxu

voluntatis immunem. Illud autem demonstratur ex absurdis quae fluere ex opposito, non vero directe.

188. I^a PARS. *Indirecte demonstratur idearum valor objectivus.*

PROB. I^m ARG. Admitti nequit id e quo fluere scepticismus. Atqui eo quod ideae per se valorem objectivum destituerentur, sequeretur scepticismus. Ergo ideis per se est valor objectivus.

Patet minor quia si mens humana ex natura sua de rebus iudicat secundum repraesentationes quae sunt falsae, semper sic iudicare potest, siquidem natura, quae ponitur ex se causa erroris, semper remanet; si autem intellectus in omni actu esse potest obnoxius errori, nunquam certus esse valet.

II^m ARG. Admitti nequit id e quo esset consequens intellectum per se esse fallibilem. Atqui hoc consequens esset eo quod ideis per se non esset valor objectivus. Ergo.

189. II^a PARS. *Directe demonstrari non potest valor objectivus idearum.*

PROB. I^m ARG. Ut directe demonstraretur, utendum esset ideis; nam utendum esset praemissis in quibus cum eodem termino medio compararetur utrumque extremum propositionis demonstrandae; hae autem ideae vel supponuntur vel non supponuntur valorem objectivum habere. Atqui si praesupponitur ideis per se competere valorem objectivum, fit petitio principii, nullaque est demonstratio; si non supponitur ideas habere valorem objectivum, medium est ineptum, iterumque nulla est demonstratio. Ergo demonstrari non potest ideas habere per se valorem objectivum.

190. III^a PARS. *Demonstrari non debet valor objectivus idearum.*

PROB. Illud demonstrari non debet, quod negari et de quo dubitari non potest. Atqui ideas per se habere valorem objectivum, negari et de eo dubitari non potest. Ergo ideas per se habere valorem objectivum demonstrari non debet.

Prob. Min. Illud negari et de eo dubitari non potest quod ipsa negatione vel dubio affirmatur. Atqui ideas per se habere valorem objectivum, negatione vel dubio affirmatur. Ergo.

Prob. Min. a) Qui hoc negat vel de eo dubitat, implicite admittit iudicium suum esse verum, seu conforme rei, et

proinde ideas suas esse conformes rei de qua iudicium fertur.

b) Qui dubitat de valore objectivo idearum, sibi efformat ideam de idea ipsa, de objecto ideae, de conformitate utriusque; nisi supponat hanc ideam suam habere valorem objectivum, nullum dubium movere potest.

Scholion. Intellectum *posse* elicere ideas valore objectivo instructas probatur a posteriori ex facto quod *elicit* tales ideas.

191. Obj. 1. Eo quod ideae per se haberent valorem objectivum, consequens esset certum esse ideas repraesentantes aliquod objectum tanquam a cogitante distinctum, (v. g. corpus sive proprium sive externum), per se esse certo conformes huic objecto. Sed consequens est falsum. Ergo falsum est antecedens.

Prob. Min. Idea omnis, etiam quae repraesentat objectum tanquam a se distinctum, est subjectivum quid et immanens. Atqui certum esse nequit id, quod est subjectivum et immanens, esse per se conforme objecto distincto et extrinseco. Ergo.

Resp. Conc. Maj. Neg. Min. Ad prob. Dist. Maj. Idea, repraesentans objectum distinctum, est aliquid subjectivum et immanens ita ut hanc ideam *praecesserit* *sensatio quae determinata est a re*, cui formaliter vel fundamentaliter inest id quod per ideam repraesentatur, Conc.; ita ut talis sensatio non praecesserit, Neg. Cdt. Min. certum esse nequit id quod est subjectivum et immanens esse conforme objecto distincto, si supradictus influxus *per rem in sensationem* non est exercitus, Conc.; dato tali influxu, Neg.

Explic. Si idea repraesentat essentiam rei naturalis, quidquid est positivum in conceptu essentiae, formaliter huic rei inest; si mens elicit principium rationis, v. g. « totum est majus sua parte » id quod repraesentatur per ideam totius et per ideam partis rebus inest; principium autem enuntiat relationem inter essentiam partis, ideoque res praebent fundamentum huic principio. — Ratio conformitatis idearum et rerum petitur ex modo quo ideae efformantur.

Inst. Atqui etiam dato tali influxu, certum esse nequit ideam subjectivam et immanentem esse conformem objecto distincto.

Ut hoc enim certum sit, deberemus comparare posse ideas cum rebus. Atqui haec comparatio institui non potest; ergo.

Resp. Neg. Min. subs.; ad prob. Dist. Maj. si idea est *id quod percipitur per intellectum*, Conc.; si est *id quo percipitur objectum*, Neg.; Conc. Min.; Dist. Cons.

Obj. 2. Objectivus valor idearum cognosci deberet per ideas. Atqui nequit cognosci per ideas, sic enim fit petitio principii.

Resp. Dist. Maj. Objectivus valor idearum cognosci deberet per ideas quae sint *id quo cognoscitur hic valor*, Conc.; quae sint *id quod cognoscitur prius*, et per quod dein cognoscitur hic valor, Neg. Cdt. Min.

Ad rationem additam, petitio principii non habetur nisi in demonstratione proprie dicta; fit enim assumendo tanquam medium demonstrationis, conclusionem probandam, vel id quod supponit hanc conclusionem et ei innititur.

§ 3. De certitudine iudiciorum analyticorum immediatorum.

Thesis 17. Iudicia analytica immediata ab omni errore immunia sunt, eorumque objectum est metaphysice et absolute certum.

192. I^a PARS. PROB. Secus enim vel mens apta non esset ad assequendum verum, vel ideae, quibus repraesentantur essentiae inter quas comparatio instituitur, valore objectivo per se destituerentur, imo veritate carerent. Atqui neutrum dici posse ex antea probatis constat. Ergo iudicia analytica immediata ab omni errore sunt immunia.

Decl. 2^a pars Maj. Idea est necessario vera h. e. conformis objecto quod per ideam repraesentatur. Porro in iis iudiciis intellectus, praecisione facta ab existentia reali illius objecti, iudicat, secundum ideam quam prae se gerit, de ipso objecto per hanc ideam repraesentato. Ergo respectu harum idearum in idem incidunt valor objectivus et veritas.

II^a PARS. Objectum iudicii analytici immediati est metaphysice et absolute certum.

Ex notionibus capite primo traditis, liquet objectum esse certum quando veritas elucescit motivo infallibili, et proinde quando oppositum est impossibile. Illud objectum est metaphysice certum, quando ideo oppositum est impossibile, quia

repugnat essentiis rerum. Est autem *absolute* certum cum a nulla hypothese pendet.

PROB. Illud est metaphysice et absolute certum quod fundatur in essentia subjecti; atqui objectum iudicii analytici immediati (seu id quod affirmatur), fundatur in essentia subjecti; ergo objectum huius iudicii est analytice et absolute certum.

Patet minor quia illud quod fundatur in essentia subjecti, a nulla hypothese pendet, ejusque oppositum essentiis rerum repugnat. Est igitur absolute et metaphysice certum.

193. Scholion. Iudicia synthetica immediata tripliciter differunt a iudiciis analyticis: a) in prioribus experientia notionem praedicati suppeditat, ejusque cum subjecto identitatem palam facit. In posterioribus intuitionem idearum utrumque exoritur. b) Priora sunt singularia, utpote cognitione rerum singularium et existentium immediate resultantia; posteriora vero universalis, utpote ex ideis, omni nota singulari ante remota, originem ducentia. c) Priora habent veritatem contingentem, et gaudent certitudine metaphysica hypothetica; posteriorum veritas est necessaria, et certitudo est metaphysica absoluta.

§ 4. De iudiciis syntheticis a priori.

194. Kantius (1724-1804) crisin seu examen instituit facultatis cognoscitivae; inde ejus systema nomen *criticismi* est nactum. Distinguit autem in homine duas rationes, *theoreticam* nempe investigantem veritates speculativas seu credenda, et *practicam* qua considerantur veritates practicae seu agenda. — Porro de ratione speculativa haec sunt praecipua placita ad rem nostram pertinentia:

1. Existimabat Kantius in omnibus iudiciis de natura rerum dari elementum contingens, finitum, mutabile, de quo praedicatur forma metaphysica, seu limites experientiae excedens, necessaria nempe, infinita, immutabilis, idque iudicari *necessario*, per diversa iudicia diversaque ratiocinia. Concludebat ideas harum formarum ab experientia de rebus contingentibus et finitis mutuari non posse, proindeque eas esse menti humanae innatas. Igitur omne iudicium de his rebus constat e duobus

elementis, quorum alterum est *objectivum* et *materia* iudicii, alterum vero *subjectivum* et *forma* iudicii. Prius subministratur per *experientiam* et est *contingens*; alterum est *necessarium* et *universale* et ejus idea est *innata*. Per iudicium, hae formae praedicantur de rebus apprehensis, quin eis convenire cognoscantur neque per analysim essentiae neque per experientiam. — Tale autem iudicium a Kantio vocatur syntheticum a priori: *syntheticum*, etenim non est analyticum; *a priori*, convenientia enim praedicati et subjecti non est nota per experientiam.

2. Porro ex praefatis sequentia fluunt:

a) Solae apparentiae, seu phaenomena, rerum sensibilibus sunt certo cognitae; nos latet harum rerum natura, siquidem de ea iudicamus iudiciis syntheticis a priori.

b) Mens humana cum certitudine apodictica nullum potest iudicium ferre, proin nil certitudinaliter cognoscere de corporum extensione, figura, substantia etc.; haec enim de phaenomenis praedicantur per formas innatas. Igitur ratio speculativa tribuit animae libertatem et immortalitatem, quin cernat has ei convenire; ex rebus contingentibus eruit Dei existentiam, adhibito principio causalitatis, quin cernat illud esse analyticum. Itaque hujusmodi ratiocinia sunt *lusus mentis*, *antinomiae*.

c) Principia scientiarum valore objectivo destituuntur. Scientiae enim sunt complexus iudiciorum syntheticorum a priori. — Tenet enim Kantius scientias non instituere iudicia *analytica* nec iudicia *synthetica a posteriori* (1). Nam per iudicia analytica nulla scientia acquiritur, ait Kantius: explicite enim tantum affirmant id quod jam implicite notum erat. Iudicia vero synthetica a posteriori, circa particularia et contingentia versantia, etiam ad scientias non pertinent. Ergo scientiae sunt complexus iudiciorum syntheticorum a priori. Per ea vero, ita ipse, mens sibi comparat scientiam novam: *novam*, inquam, praedicatum

(1) Praeter iudicia synthetica a priori admittit Kantius iudicia analytica et iudicia synthetica a posteriori. Per iudicia *analytica* intellectus, analysi instituta de formis innatis, de his formis praedicat ea quae per analysim eis inesse detexit. Per iudicia *synthetica a posteriori* intellectus de phaenomenis praedicat ea quae sensibilibus apprehensa sunt, dicendo v. g. haec domus est quadrata.

enim non cernebatur inclusum in subjecto; *scientiam*, nam praedicatum est universale et necessarium (1).

3. Ut scepticismum, materialismum et atheismum effugeret, asserit Kantius veritates fundamentales esse *certas rationi practicae*. Sua enim cuique conscientia imponit *imperativum absolutum* seu obligationem servandi legem; lex autem supponit et involvit *libertatem* hominis, *vitam futuram* ubi virtus praemiis et vitium paenis afficitur, *existentiam Dei*. Jamvero non datur obligatio, nisi ea quibus innititur lex sint certo vera. Igitur fundamenta legis non carent objectiva veritate, suntque objectum non quidem *scientiae* sed *fidei*, siquidem certo innotescunt non quidem ratione *speculativa*, sed *practica*.

REFUTATIO systematis Kantiani partim ad Logicam partim ad Psychologicam pertinet. — Psychologiae est inquirere num revera innatae nobis sint categoriae quas Kantius commemorat. Logicae autem est inquirere num revera intellectus humanus per se. citra voluntatis influxum, eliciat iudicia synthetica a priori (nam intellectum, a voluntate inclinatum, saepius iudicare praedicatum convenire subjecto licet ei non conveniat, est praeter quaestionem); deinde iudicium ferre de termino in quem Critica desiit.

Thesis 18. Falsum est id quod a Kantio affirmatur, mentem nempe humanam per se elicere iudicia synthetica a priori.

195. PROB. I^m ARG. Intellectus est facultas cognoscitiva, sive facta ad videndum. Atqui talis facultas non elicit per se nisi iudicia analytica et iudicia synthetica a posteriori.

(1) Kantius systema suum vocavit « Idealismum transcendentalem. » *Idealismus* vocatur ob ideas innatas menti humanae; *transcendentalis* dicitur sensu omni diverso ab eo quo haec vox apud ceteros philosophos usurpatur. Veteres enim philosophi transcendentale, seu metaphysicum, vocabant id quod est *immateriale* h. e. quod excludit conditiones materiae vel ab iis praescindit; moderni philosophi transcendentale dicunt id quod *limites experientiae excedit* et soli rationi se manifestat, sive illud sit materiale sive immateriale. Kantius vero transcendentale vocat id quod *menti est congenitum adeoque praecedit omnem cognitionem experimentalem, et reddit cognitionem rei possibilem.*

Prob. Min. Facultas facta ad videndum ex natura sua non elicit iudicium, nisi vel quando videt praedicatum esse de essentia subjecti, illudque videt sive directe (analysim instituendo subjecti et inter notas ejus deprehendendo praedicatum) sive indirecte (cernendo propositionem contradictoriam adversari principio contradictionis), vel quando hoc docetur per experientiam. Atqui in priori casu iudicia sunt analytica, in posteriori sunt synthetica a posteriori. Ergo.

II^m ARG. Eo quod intellectus per se eliceret iudicia synthetica a priori, flueret scepticismum esse amplectendum; praedicaret enim existentiam, rationem substantiae etc. de rebus, quin cernat eas rebus inesse. Ergo.

III^m Omnia iudicia quae Kantius in medio producit veluti synthetica a priori, sunt vel analytica vel synthetica a posteriori. Ergo systema Kantii fundamento caret.

Analytica sunt sequentia: Quod fit, vel incipit esse, vel contingens est, habet causam efficientem sui (Cfr. Ont. de princ. caus.). — Mundus habuit initium (Cfr. Cosm. aut Theod.). — Septem addita ad quinque constituunt duodecim. — Linea recta est brevissima inter omnes lineas quibus ab uno puncto ad aliud pervenitur.

Syntheticum est a posteriori id iudicium: in communicatione motus. reactio est semper aequalis actioni.

IV^m ARG. In tantum aliqua ratione suaderetur systema Kantii, in quantum objecta idearum primigeniarum forent necessaria *in essendo*, immutabilia *absolute*, etc. et in quantum conceptus entis necessarii, immutabilis, infiniti, etc. essent *totaliter positivi*, non vero partialiter negativi. Atqui hujuscemodi non esse objecta idearum primigeniarum et conceptus modo enumeratos, probatur in Ontologia et in Psychologia. Ergo.

196. Scholion. *Absurdum est systema Kantii, si inspicitur terminus in quem devenit.*

PROB. 1. Kantius explicite asserit nullum νοουμενον ab intellectu cognosci, implicite autem affirmat aliquod νοουμενον esse cognitum. Ideo enim Kantius systema suum confecit, quia naturam mentis humanae ejusque cognitionis perspectam sibi esse autumabat.

2. Kantius ratione sua et ideis utens, affirmat, testimonio rationis innixus, mentem non esse certo capacem assequendi verum. Atqui in hoc manifeste implicita est contradictio.

3. *Ad hominem.* Juxta Kantium ratiocinia intellectus sunt lusus, illusiones, antinomiae. Atqui hoc probat per ratiocinia valde intricata. Ergo istud ratiocinium, juxta ipsummet Kantium, illusionem repletum est.

4. Absurda sunt varia consectaria systematis Kantii in statu quaestionis exposita, uti passim probatur in philosophia.

SECTIO II.

DE AMPLIFICATIONE COGNITIONUM CERTARUM.

Intellectus ex veritatibus primo cognitis alias veritates educit. Cognitiones autem amplificantur tum generatim ratiocinio, et speciatim inductione, tum analysi objectorum complexiorum et variarum rerum inter sese collatione, quibus potissimum efformantur ideae actu universales, quarum valor objectivus est ad trutinam revocandus. Cognitiones vero amplificateae, apta methodo adhibita, in scientificum systema coadunantur. Quae de illis tractanda supersunt, quadruplici articulo discutientur.

ARTICULUS I.

DE RATIOCINIO.

197. Circa plurima non aliter innotescit intellectui praedicatum convenire subjecto, nisi comparatio utriusque extremi instituta fuerit cum termino medio, sive via ratiocinii. — Ratiocinium autem, ratione praemissarum, est triplex : a) *purum*, si utraque praemissa est analytica ; b) *empyricum*, si utraque est synthetica ; c) *mixtum*, si altera est analytica, altera synthetica.

Quaeritur utrum ratiocinium sit *medium aptum ad certo amplificandas cognitiones*. Quaestio duo involvit : a) utrum conclusio, quae est cognitio ratiocinii ope comparata, sit *certa* ; b) utrum sic cognoscatur aliquid *antea ignotum*.

198. *Sententiae.* I^a SENT. affirmat, et sic rem declarat :

a) Ut conclusio, quae erat propositio demonstranda, cum certitudine teneatur ; praenosceda sunt sive actualiter sive habitualiter tum principia syllogismi quae tradita sunt nn. 81, sq., tum utrumque extremum et medium, quorum plerumque sufficit cognoscere definitionem nominalem. b) In cognitione implicita horum trium terminorum, implicita est cognitio de veritate conclusionis. At stare potest cum illis explicita ignoratio, vel explicitum dubium de conclusionis veritate. c) Eo autem quod medium terminus cum utroque extremo comparatur, et detegitur nexus inter antecedens et consequens, cognitio conclusionis antea implicita, fit explicita ; eo quod est explicita, est nova. Si praemissae sunt certae, est etiam certa.

II^a SENTENTIA, quam tenet Tracy (1754-1836) et Dugaltus Stewart, utrumque negat.

Thesis 19. Ratiocinio comparari potest cognitio nova, eaque certa.

199. I^a PARS. DECLARATUR (aggredi enim demonstrationem esset petere principium).

1. Ibi comparatur cognitio nova, ubi explicitate cognoscitur id quod antea implicite tantum cognoscebatur. Atqui per ratiocinium explicitate cognosci potest id quod antea implicite tantum cognoscebatur. Ergo.

Prob. Min. Cognoscebatur, saltem habitualiter, triplex terminus ; huic autem cognitioni implicita erat cognitio veritatis conclusionis, haec fit explicita. Ergo.

2. Constat ratiocinio comparari notitias novas :

a) Ratiocinio *puro* pervenitur ad cognitionem veritatum mediate evidentium : sic de anima, de Deo, de origine corporum, multa cognoscuntur ratiocinio ; pariter aliae veritates aliis subordinantur ; demum inter res deteguntur relationes quae immediate non innotescebant menti.

b) Ratiocinio *empyrico* cognoscuntur potentiae, proprietates, qualitates determinati alicujus corporis, licet in hoc corpore per sensus deprehensae non fuerint.

c) Ratiocinio *mixto* , leges physicae et morales notae fiunt uti